

Chr. Braad Thomsen /

Den eksplosive dovenskab

Interview med Jerzy Skolimowski

»I Polen strækker staten altid villigt en hånd ud til outsideren. Men det kan hænde, at staten og outsideren begge strækker den samme hånd ud, enten den venstre eller den højre. Det er derfor, det ikke altid lykkes at trykke hinanden i hånden.«

(Jerzy Skolimowski i »Cahiers du Cinéma«)

Den unge polske instruktør Jerzy Skolimowski har for længst placeret sig som det mest eksplosive og originale talent i øst-europæisk filmkunst i dag. I forbindelse med Danmarks-premierer på hans fjerde film »Starten« havde man lejlighed til at træffe ham ved en pressekonference, ved en krydsild på filmskolen og under mere private former. Når der var mange mennesker omkring Skolimowski, kunne der være noget tillukket og undvigende over ham, – ikke af uhøflighed, men måske mere af angst for at udtale sig alt for åbent over for mennesker, han ikke kendte. Nærgående spørgsmål afpareredes oftest af ironiske svar, og han undveg altid, hvis nogen gik ham på klingen om fortolkninger af hans film.

Symbolsproget i sine film ville Skolimowski f.eks. slet ikke ind på. Helst ville han benægte, at han overhovedet bruger symboler.

– Jeg tænker aldrig i symboler, når jeg laver film, sagde han. Alting opstår helt konkret og spontant, og jeg fortolker ingen-

ting. Lidenskaben for biler er f.eks. noget helt konkret for en 20-årig, ikke sandt? Jean-Pierre Léaud er besat af biler, men han har trods alt et konkret forhold til dem. Han bruger dem som et køretøj, og han kysser dem f.eks. ikke. Jeg elsker selv biler, men bilerne elsker ikke mig nær så højt.

Man går galt i byen, hvis man forsøger at diskutere det eventuelle had-kærlighedsforhold til biler med Skolimowski. Man forsøger at trække paralleller mellem boksning i »Walkover« og biler i »Starten« og spørger, om filmene ikke er en slags modeller for Skolimowskis egen tilværelse. Først holdt han op med at bokse selv, – er han nu ved at holde op med at køre bil? Han svarer beskedent, at måske kan der være noget om det, og at han måske ikke er helt så begejstret for biler, som han har været. Med hensyn til boksning er han glad for at være færdig, for ellers ville hans hoved i dag være lige så ødelagt indvendigt, som det er udvendigt.

En dansk filminstruktør forsøgte interesseret at spørge Skolimowski, om det var vanskeligt at omplante sig selv fra Polen til Belgien, hvor »Starten« blev optaget. Om det voldte problemer med de forskellige kulturmiljøer? Skolimowski svarede, at alene det at placere kameraet på det rigtige sted før hver enkelt optagelse var så vanskeligt, at det var ham temmelig underordnet, om filmen blev optaget i Polen, i Belgien eller i Hollywood. Undskyldende

fortæller han, at han ikke ved, hvordan man skal svare på teoretiske spørgsmål, og senere sammenligner han sig selv med manden, hvis kone altid bliver irriteret over at høre de samme vittigheder, når de har gæster.

– Jeg er bange for at virke kedelig på mig selv, siger Skolimowski. Og derfor søger jeg altid at svare forskelligt på de samme spørgsmål, – den eneste betingelse er, at svaret selvfølgelig skal være sandt.

Om »Starten« siger Skolimowski, – for første gang lidt alvorligt:

– Det er en ualvorlig film om et alvorligt emne, og når man forlader biografen, skulle man gerne tænke over problemerne på et lidt højere plan, end filmen i øvrigt har ligget på. Jeg ville lave en film om kontrasten mellem det, man laver, og det, man gerne vil lave, og derfor tog jeg udgangspunktet i det mest betydningsløse arbejde, der findes: en frisørelevs, og i hans drøm om at blive til noget ved at vinde et motorløb. Jeg ville forbinde disse to yderpunkter i ethvert menneskes liv.

– *Hvorfor afslutter De filmen med at lade den brænde op?*

– Det svarer til scenen, hvor den unge pige viser lysbilleder for sin ven. På et vist tidspunkt går der ild i apparatet, fordi pigen er faldet i søvn, og det billede, der brænder op, er netop det første billede af pigen som voksen. Da min film er ved at være forbi, har Jean-Pierre Léaud indset, at hans drøm om bilerne måske var lidt barnlig. Han har pludselig fundet ud af, hvad der er meget vigtigt, og hvad der måske ikke er så vigtigt, – han er kort sagt blevet voksen. Derfor kan jeg lade filmen brænde, for nu er der ikke grund til at vise mere.

– »Starten« blev optaget på 27 dage, og det var passende. Jeg er meget doven af natur, og jo mindre tid jeg har, jo bedre arbejder jeg. Hvis jeg har tid nok, risikerer jeg bare, at jeg aldrig får bestilt noget.

Skønt »Starten« er indspillet på fransk, forstår Skolimowski ikke to ord af sproget. Han sammenligner sig selv med en døvtum, der taler via mundaflysning. På samme måde forstod Skolimowski sine franske skuespillere via deres mimik, men arbejdede dog konstant med to tolke omkring sig. Det var bl. a. afgørende, fordi der improviseredes så meget, at Skolimowski ikke altid vidste, hvad skuespillerne fandt på at sige, når optagelserne var i gang.

Skolimowski priste i høje toner sit samarbejde med komponisten *Krzysztof Komeda*, der har skrevet musikken til »Starten« og indspillet den sammen med internationale jazzmusikere som *Don Cherry*, *Gato Barbieri*, *Rene Ureger* og *Kenny Clarke*.

– Jeg kan ikke synge en eneste tone uden at den bliver falsk, men alligevel kan jeg selv med de falske toner inspirere Komeda. Eller osse taler vi et helt andet sprog. Skal jeg bruge musik til en desperat scene, siger jeg f.eks. til ham: Kan du huske for 10 år siden, da du stod på ski og brækkede dit ben, og jeg kom kørende forbi i min bil uden at hjælpe dig. Hvordan reagerede du dengang? »Starten« er i øvrigt et forsøg på at undersøge, hvor meget musik en film kan bære, og vi har muligvis brugt lovlig meget. For fremtiden vil jeg ikke bruge musik ret meget i mine film.

»Walkover«. Skolimowski reddet af gongongen.

Billedet s. 124: *Elizabeta Czyzewska* og *Skolimowski* i »*Rysopis*«

Om fremtiden i øvrigt? Skolimowski har mange jern i ilden. Han ankommer lige fra Tjekkoslaviet, hvor han har optaget sin 6. film, der foreløbig hedder »Dialog« og har Jean-Pierre Léaud i hovedrollen. Han rører desuden, at han har planer om at filmatisere en hollandsk roman, »En dag ved stranden«, og den skulle eventuelt optages i Danmark, fordi her regner det hver dag. I Danmark førte Skolimowski forhandlinger med en producent fra United Artists om muligheden for at lave en film for amerikansk kapital. Han har fået tilbudt et budget på 3 millioner dollars til at lave en film over et litterært forlæg af Conan Doyle (dog ikke Sherlock Holmes) samt fuld frihed til at ændre manuskriptet efter sit eget hoved. Hidtil har Skolimowski udelukkende baseret sine film på egne originalideer, men han mener, det kan blive en spændende udfordring at lave noget, han ikke selv har skrevet.

Og så til et emne, Skolimowski bestandigt undgik at komme ind på under pressemødet: affæren omkring hans forbudte film »Hænderne op«. Han veg uden om alle spørgsmål, der angik denne film, men på tomandshånd var han mere åbenhjertig og fortalte indgående om sagen.

– »Hænderne op« er langt min bedste film. Det siger alle, som har set den. Jeg havde absolut frihed til at lave den, – ingen så prøverne, og ingen påtvang mig noget som helst. Derfor var jeg meget forbavset, da filmen blev forbudt, men jeg nærer stadig håb om, at den bliver frigivet uden klip. Det er en meget ambitiøs film,

som vil blive forstået på en helt anden måde i Polen end i udlandet. Det er en provokation om politiske og sociale problemer i Polen, en sort film, ikke særlig klar og fyldt med allusioner. Historien i filmen er både realistisk og ikke realistisk, men vanskelig at tale om. Det er en slags rejse i et menneskes indre. Vi møder en anonym mand, som måske er os allesammen. Vi begynder med at betragte hans ydre, – han har pæne briller, en kostbar ring og begyndende mave. Han er ca. 35 år og fuldendte sine medicinske studier for 10 år siden. Så trænger vi efterhånden ind i ham. Hvad har han egentlig gjort med de 10 bedste år i sit liv? Han har mistet dem. Han har mistet alle de idealer, han havde som ung student. Jo mere etableret han er blevet, jo mere har han mistet. Hans liv er alle de ligegyldige ting, der omgiver ham, og som han hele tiden skifter ud for at skabe en slags fornyelse: han får nye biler, nye huse, nye koner. Han er besat af at eje tingene, – ikke i den store stil som en amerikansk millionær, men i det små. Og det er typisk for den generation, han tilhører i Polen: de små ting har erstattet de store ideer.

– *Denne tingsdyrkelse er ellers noget, som socialister i Vesten håber vil forsvinde i et socialistisk samfund?*

– Det er også mit håb, svarer Skolimowski. For 10 år siden var vi unge i Polen. Vi lavede revolution, vi bekæmpede stalinismen og troede på fremtiden. Menneskene var fantastiske dengang, – vi ville alle skabe noget, kunstnerisk, videnskabeligt, politisk. Verden var åben for os, og vi ville erobre den. Men jo ældre vi blev, jo mere er verden skrumpet ind. Hvor er ideerne og livsmodet henne i dag? »Hænderne op« handler om disse problemer og om mange andre problemer af moralsk og politisk art i Polen. Det er måske derfor, censorerne er forvirrede og venter med at frigive den. Filmen er på én gang en anklage mod systemet og en forklaring på, hvorfor det er blevet som det er. Den er på én gang en konklusion og et skrig. Dette lyder vist prætentivt, men filmen virker ikke prætentivt, – derfor kan jeg tillade mig at tale prætentivt om den.

– Hovedpersonen i »Hænderne op« foretager en togrejse, – ikke i en almindelig kupé, men i en kreaturvogn. Dette er en af filmens mange metaforer: han rejser i en vogn, man kun transporterer dyr i, og som i øvrigt transporterede folk til koncentrationslejrene under krigen. Hvis dette var for 25 år siden og vi var vore forældre, måtte vi kæmpe for vort liv. Men i dag kæmper vi ikke mere, – i dag er der kun denne forfærdelige mangel på passion og engagement. En anden metafor er det i øvrigt, at manden er læge. Vi tænker ikke blot på, at han er uddannet til at helbrede folk fysisk, – vi tænker osse på den psykiske helbredelse, som er nødvendig. Men hvordan helbrede andre for de sygdomme, man selv lider af?

– Hvis jeg skulle fremstille »Hænderne op« i et grafisk mønster, ville der være meget voldsomme og kraftige udsving i mønstret nu og da afbrudt af blide, stilfærdige bølgelinjer. Folk diskuterer og skændes meget, synspunkter stilles stærkt op over for hinanden, – ikke cinéma vérité-agtigt, jeg arbejder i den stik modsatte retning og er

alligevel realist. Diskussionerne hvirvler af sted som boksekampe, og så bliver filmen pludselig i nogle korte øjeblikke stille, – der kommer blide og poetiske scener med stilfærdig musik, før slaget går videre. Jeg er meget, meget lykkelig for denne dramatiske konstruktion. Det er min bedste og mest modne film, og den er ikke så morsom.

– Er De politisk engageret uden for Deres film?

– Jeg er ikke medlem af det kommunistiske parti i Polen, men jeg er heller ikke modstander af min regering, der jo oven i købet producerer mine film for mig. Jeg accepterer ikke alle afgørelser, som regeringen træffer, men jeg accepterer bestemt heller ikke alt fra vest. Jeg er født i Polen, og mit hjem er i Warszawa, – min hustru og mit barn bor der. Der hører jeg til. Samtidig holder jeg meget af at rejse og at lave film uden for Polen. Det er meget sundt at skifte hele tiden mellem Polen og andre lande, – det udvider ens erfaring, og hvis jeg udelukkende arbejdede i Polen ville jeg måske risikere at gentage mig selv for meget. Når man så vender tilbage til Polen fra udlandet er det som at se på alt fra helt nye vinkler.

– Jeg tror ikke det er nødvendigt for en kunstner at engagere sig i politik. Det eneste afgørende er, om man er engageret i mennesket – så kan man overlade det politiske til politikerne. Jeg er humanist, og det er det, man først må vurdere en kunstner på. Man kan ikke være en god kunstner uden at have en humanistisk indstilling, og den holdning er alle mine film baseret på. Det kan næppe diskuteres. Derimod kan det diskuteres, om f. eks. Jacopetti er humanist. Jeg siger ikke, at han ikke er det, – jeg siger blot, det er et spørgsmål, som kan rejses med god grund.

– De synes i alle Deres film at forholde Dem overordentlig negativt til den ældre generation?

– Er det måske ikke osse med god grund? Jeg kender faktisk ingen fornuftige

mennesker over 40, – jeg kan i hvert fald ikke lige komme i tanker om nogle. Det er rigtigt, at jeg ofte berører den absolutte kontaktløshed mellem generationer, og det skyldes sikkert de meget dårlige lærere, jeg havde i skolen. Jeg har aldrig haft respekt for dem. I øvrigt tror jeg nok, at generationsproblemet er større i Polen end de fleste andre steder, og det stammer fra krigen. Skellet går mellem de mennesker, der er fælles om krigen som erfaring, og så vi unge, der står udenfor. Det var jo ikke blot soldaterne, der kæmpede – det var hvert enkelt menneske. Min egen far blev dræbt i krigen, og min mor måtte tage sig af familien. Krigen har mærket alle, som deltog, og den nye ungdom har følt sig holdt uden for noget, skubbet væk. Derfor har den reageret mod heroismen fra dengang, mod dyrkelsen af den svundne tid. Vi har ikke prøvet at sætte livet ind for noget, – der går skellet i Polen i dag.

På spørgsmålet om, hvad han mener om polske krigsfilm nøjes Skolimowski med at svare: »Jeg laver ikke selv krigsfilm, – det siger alt om, hvad jeg mener.« Og da jeg nævner, at han tidligere har sagt, at Wajdas »Aske og diamanter« er den bedste polske film, der er lavet, svarer han, at det er rigtigt, at filmen har den bedste instruktion, det bedste manuskript og de bedste skuespillere, han har set i Polen. Men han uddyber ikke, hvad der i hans øjne skiller filmen fra den øvrige polske produktion. Om moderne polske film har han intet at sige. Han påstår, han aldrig ser dem. På det traditionelle, men altid interessante spørgsmål om, hvilke film han i øvrigt holder mest af, svarer han:

– Jeg elsker professionelle amerikanske film, selv om jeg godt ved, at det er en del af mine egne films styrke, at de netop ikke er professionelle. Tre af de film, jeg sætter højest, er »Citizen Kane«, »Åndeløs« og »Otte en halv«. Polanskis film holder jeg osse meget af, og det er ikke blot fordi han er min meget gode ven. Hans bedste film er »Cul-de-sac«. Folk siger ofte, at

jeg er meget Godard-påvirket, men jeg havde aldrig set en Godard-film, da jeg lavede »Særlige kendetegn: ingen« og »Walkover«. Derimod havde jeg selvfølgelig set »Masculin-Féminin«, før jeg engagerede Jean-Pierre Léaud, Catherine Duroport og Willy Kurant til »Starten«.

– Som helt ung udgav De digte. Var der nogen bestemt grund til at De valgte filmen frem for litteraturen?

– Det har sikkert altsammen forbindelse med min dovenskab. Det er meget lettere at lave film end at skrive bøger. Hvor mange ord skal man f. eks. ikke finde på for at forklare, hvad man kan udtrykke med et enkelt billede? I begyndelsen skrev jeg filmmanuskripter for bl. a. Wajda og Polanski og havde oprindeligt ingen ambitioner om selv at instruere. Men jeg fandt hurtigt ud af, at det er alt for omstændeligt at forklare i et manuskript, hvordan en bestemt scene skal laves. Man kan spare alle forklaringerne, når man selv instruerer sine ideer, og dertil kommer, at man kan improvisere hele tiden.

Dovenskaben ligger bag alt, hvad jeg har foretaget mig. Det var også på grund af dovenskab, jeg lavede min første film »Særlige kendetegn: ingen«. Mens jeg gik på filmskolen, kunne jeg hvert år lave en kortfilm, som skulle honorere visse eksamenskrav, og jeg fandt hurtigt ud af, at hvis jeg sammenkædede alle disse prøver og selv investerede lidt penge i dem også, så ville jeg have en spillefilm, når jeg var færdig på skolen, og så behøvede jeg ikke at være assistent eller lave kortfilm bagefter. Så havde jeg med det samme bevist, at jeg kunne lave en spillefilm. Sådan blev min første film skabt, men den blev ikke frigivet, før jeg var færdig med optagelserne til »Walkover«. Dengang var det dog ikke et censur-problem, men udelukkende et bureaukratisk problem: Myndighederne var simpelt hen så forbavsede over, at man kunne lave en spillefilm på den måde, at de ikke rigtig vidste, hvad de skulle stille op med den.

»Starten«. Jean-Pierre Léaud i diskussion med Lucien Charbonnier.

